

TER ONDERTEKENING

Nota actief openbaar
Ja

Onze referentie
2025-0000649255

Datum
14 november 2025

Opgesteld door

Samengewerkt met
DenB

Bijlage(n)
8

Aan
Van

Min BZK
CZW

nota

Nader rapport wetsvoorstel bijstand in het stemhokje

Aanleiding

Het wetsvoorstel bijstand in het stemhokje is gereed voor indiening bij de Tweede Kamer. Op 12 november jl. bent u akkoord gegaan met het aanbieden van het nader rapport en het wetsvoorstel aan de ministerraad, gelet op de demissionaire status van het kabinet, zodat het vervolgens kan worden ingediend bij de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel staat geagendeerd voor de ministerraad van 21 november 2025.

Geadviseerd besluit, na instemming MR,

- Akkoord te gaan met aanbieding van het wetsvoorstel en de bijbehorende documenten aan de Tweede Kamer;
- Daartoe de volgende stukken te ondertekenen:
 - o Het nader rapport;
 - o De memorie van toelichting.

Kern

Dit wetsvoorstel maakt het mogelijk dat iedereen die daar behoefte aan heeft hulp in het stemhokje kan krijgen door een hiertoe getraind stembureaulid. Naar aanleiding van het advies van de Raad van State is een nader rapport opgesteld en zijn het wetsvoorstel en de memorie van toelichting op enkele punten aangepast.

Communicatie

Gelet op de aanbieding van het wetsvoorstel bij de Tweede Kamer wordt in overleg met communicatie gewerkt aan een persbericht.

Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden

Motivering

In de openbaar gemaakte versie van deze nota zijn alle persoonsgegevens van ambtenaren geanonimiseerd.

Onze referentie
2025-0000649255

Datum
14 november 2025

Bijlagen

Volgnummer	Naam	Informatie
1	Nader rapport	Ter ondertekening
2	Voorstel van wet	
3	Memorie van Toelichting	Ter ondertekening
4	Advies RvS	
5	Begeleidend memo KvdK	
6	Begeleidend memo TK	
7	Ontvangen adviezen	
8	Beslisnota's	

TER ONDERTEKENING

Nota actief openbaar
Nee

Onze referentie
2025-0000307202

Datum
24 april 2025

Opgesteld door

[REDACTED]

Samengewerkt met

[REDACTED]

Bijlage(n)
9

Aan
Van

Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CZW & DenB

nota

Wijziging van de Kieswet in verband met het stellen van
nadere regels voor bijstand in het stembokje

Aanleiding

Op vrijdag 25 april jl. is de ministerraad akkoord gegaan met het voor advies van de Afdeling advisering van de Raad van State voordragen van het wetsvoorstel Wijziging van de Kieswet in verband met het stellen van nadere regels voor bijstand in het stembokje.

Geadviseerd besluit

U wordt geadviseerd voornoemd wetsvoorstel bij de Koning voor te dragen voor advisering en daartoe:

- de voordracht aan de koning; en
- de ontwerpmemorie van toelichting (met pen) te ondertekenen.

Kern

- In de RBJ d.d. 22 april 2025 is afgesproken dat de Afdeling expliciet gevraagd zal worden om in haar advies aandacht te besteden aan het gewaarborgd zijn van de fundamentele beginselen voor vrije en eerlijke verkiezingen als er bijstand wordt verleend door een lid van het stembureau. De voordracht aan de koning is hierop aangepast.

Toelichting

- Stemgerechtigden zijn niet altijd in staat om zelfstandig hun stem uit te brengen.
- De Kieswet bepaalt dat mensen met een fysieke beperking iemand in het stembokje mogen meenemen om bij het stemmen te helpen. Anderen kunnen op dit moment alleen hulp buiten het stembokje krijgen. Hierdoor kunnen sommige mensen niet zelfstandig stemmen. Bijvoorbeeld mensen met niet aangeboren hersenletsel of een verstandelijke beperking.
- Het wetsvoorstel houdt in dat iedereen die om hulp bij het stemmen vraagt hulp kan krijgen door een stembureau lid. Het stembureau lid wordt opgeleid om op een neutrale manier bij het stemmen te helpen. Hierdoor wordt gewaarborgd dat stembureau leden de stemmer niet beïnvloeden.
- Het recht van mensen met een fysieke beperking om iemand naar keuze te laten helpen in het stembokje blijft daarnaast bestaan. Op grond van het VN-verdrag handicap, dat door Nederland is geratificeerd, kan dit recht niet worden ingeperkt.
- Hulp naar keuze door alle stemmers is niet wenselijk, omdat dit het risico op beïnvloeding met zich meebrengt.

Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden*Motivering*

In de openbaar gemaakte versie van deze nota zijn alle persoonsgegevens van ambtenaren geanonimiseerd.

Onze referentie

2025-0000307202

Datum

24 april 2025

Bijlagen

Volgnummer	Naam	Informatie
1	Voordracht voor adviesaanvraag aan de Koning.	
2	Concept voorstel van wet	Wordt openbaar
3	Conceptmemorie van toelichting	Wordt openbaar
4a	Memo Kabinet van de Koning	
4b	Memo behandelend ambtenaar RvS	
5a	Reactie VNG & NVVB	Wordt openbaar
5b	Reactie Kiesraad	Wordt openbaar
5c	Reactie Ieder(in)	Wordt openbaar
5d	Reactie College voor de Rechten van de Mens (CRM)	Wordt openbaar

Aan
Van

Minister BZK
Team verkiezingen

nota

Wet hulp in stemhokje

TER BESLUITVORMING

Nota actief openbaar
Nee

Onze referentie
2024-0000779118

Datum
20 september 2024

Opgesteld door

Samengewerkt met
CZW

Bijlage(n)
7

Aanleiding

NB deadline CBJ van 8 okt aanlevering 30 september 12 uur.
Alternatief is CBJ van 22 oktober met uiterste deadline 14 oktober 12 uur.

Op 19 juni jl. heeft uw ambtsvoorganger een hoofdlijnennotitie over het wetsvoorstel bijstand in het stemhokje aan de TK toegestuurd.¹ De voorstellen hierin dienen als basis voor een wetsvoorstel dat het mogelijk maakt dat iedereen die dat wenst bijstand in het stemhokje kan ontvangen. In de begeleidende brief stond het voornemen om het wetsvoorstel na de zomer aan de afdeling Advisering van de Raad van State toe te sturen. Ook stond in deze brief dat het streven is dat het wetsvoorstel bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2026 van kracht zal zijn.

Geadviseerd besluit

U wordt geadviseerd ermee in te stemmen dat het wetsontwerp en de memorie van toelichting worden aangeboden aan de CBJ van 8 oktober a.s.

Kern

Dit wetsvoorstel maakt het mogelijk dat bij verkiezingen een grotere groep kiezers zich in het stemhokje kan laten bijstaan bij het uitbrengen van hun stem dan nu op grond van de Kieswet het geval is. Nu kunnen alleen kiezers met een lichamelijke beperking hulp in het stemhokje krijgen. Het wetsvoorstel is erop gericht dat ook andere kiezers hulp in het stemhokje kunnen krijgen. Het wetsvoorstel sluit aan bij de wens van mensen met een beperking en laaggeletterden om hulp in het stemhokje te kunnen krijgen. Het sluit ook aan bij de aanbeveling die het VN-comité handicap onlangs aan Nederland deed om hulp in het stemhokje voor mensen met een beperking in regelgeving vast te leggen.²

Aan de TK is door uw ambtsvoorganger tijdens het commissiedebat verkiezingen op 18 april jl. toegezegd een hoofdlijnenbrief over dit wetsvoorstel te sturen

¹ Kamerstukken II, 2023/24, 35165, nr.81.

² Aanbevelingen van het VN-comité handicap naar aanleiding van het eerste rapport van Nederland, door het comité aangenomen op de 31e sessie (12 augustus – 5 september 2024), paragraaf 64 onder a.

waarna hierover met de TK het gesprek kan worden gevoerd. Tegelijkertijd is bij de hoofdlijnenbrief het voornemen geuit dit wetsvoorstel dit najaar aan de RvS aan te bieden. De commissie voor binnenlandse zaken heeft de hoofdlijnenbrief geagendeerd voor een nog te plannen commissiedebat verkiezingen. Om te zorgen voor voortgang op het dossier worden de stukken nu aan u voorgelegd met het voorstel de stap naar de RvS te maken.

Onze referentie
2024-0000779118
Datum
20 september 2024

Toelichting

Het wetsvoorstel staat alleen hulp bij het stemmen door (getrainde) stembureauleden toe. Dit is in overeenstemming met de fundamentele beginselen voor vrije en eerlijke verkiezingen zoals deze door de Venetië Commissie worden onderscheiden, te weten algemeen stemrecht, stemgelijkwaardigheid, stemvrijheid, stemgeheim en direct kiesrecht. Op grond van artikel 29 van het VN-Verdrag handicap hebben personen met een handicap het recht om op hun verzoek te worden bijgestaan bij het uitbrengen van hun stem door een persoon naar keuze. Het verdrag richt zich echter alleen op het algemeen stemrecht en laat de andere fundamentele beginselen voor vrije en eerlijke verkiezingen – die ook gewaarborgd moeten worden – buiten beschouwing. Hulp in het stemhokje door getrainde stembureauleden doet zowel recht aan de door de Venetië Commissie onderscheidde beginselen als aan het VN-verdrag handicap.

Eerder was er een wetsvoorstel dat voorzag in experimenteren met bijstand in het stemhokje. Uw ambtsvoorganger heeft begin dit jaar de TK en EK laten weten in plaats daarvan gelijk de Kieswet te willen aanpassen, zodat hulp in het stemhokje eerder voor iedereen die dat nodig heeft beschikbaar is.³

Reacties op het wetsvoorstel

Het wetsvoorstel bijstand in het stemhokje is voorgelegd aan de Kiesraad, de VNG, de NVVB, belangenorganisaties en het College voor de Rechten van de Mens (CRM). De organisaties die op het wetsvoorstel hebben gereageerd zijn positief over het voorstel om gelijk de Kieswet aan te passen in plaats van eerst te experimenteren met bijstand in het stemhokje. Een aantal organisaties acht het onwenselijk dat er verschillende regels gaan gelden voor mensen met een fysieke beperking en anderen die om bijstand in het stemhokje vragen, waaronder kiezers met een verstandelijke beperking. Zij pleiten ervoor om de regels voor iedereen gelijk te trekken.

In de hoofdlijnennotitie staat dat hoewel er begrip is voor deze wens, er goede redenen zijn om het uitgangspunt van het wetsvoorstel te handhaven. Als iedereen die bijstand nodig heeft hulp naar keuze in het stemhokje zou mogen meenemen, kan het stemgeheim en de stemvrijheid onvoldoende worden gewaarborgd en is er meer kans op beïnvloeding. Hulp in het stemhokje mag er niet toe leiden dat kwetsbare kiezers onder druk gezet zouden kunnen worden om een andere stem uit te brengen dan zij zelf willen. Bovendien wordt het stemgeheim en de stemvrijheid beter gewaarborgd als bijstand in het stemhokje door een hiertoe opgeleid stembureaulid wordt verleend dan als iedereen zelf mag kiezen wie bijstand verleent. Anderen hebben immers geen training ontvangen om op een neutrale wijze hulp te bieden bij het uitbrengen van een stem. Uit het oogpunt van uitvoerbaarheid is het ook niet wenselijk om hulp naar keuze voor

³ Kamerstukken II, 2023/24, 35165, nr. 72.

een beperkt aantal andere groepen dan mensen met een fysieke beperking toe te staan. De beoordeling of er aan de criteria hiervoor wordt voldaan komt dan namelijk bij stembureauleden te liggen, terwijl niet altijd op het oog kan worden vastgesteld of iemand aan die criteria voldoet.

Onze referentie
2024-0000779118
Datum
20 september 2024

Als het wetsvoorstel zou bepalen dat iedereen die bijstand in het stemhokje wenst alleen nog door een stembureaulid geholpen mag worden, zou dat een achteruitgang voor mensen met een fysieke beperking betekenen. Deze kiezers zouden dan immers het opgebouwde recht om hulp naar keuze mee te nemen moeten inleveren. Dit is in strijd met het VN-verdrag handicap, dat een geleidelijke verwezenlijking van toegankelijkheid voorschrijft.

Uitvoerbaarheid

De VNG en NVVB vragen in hun reactie op het wetsvoorstel aandacht voor de uitvoerbaarheid van de wet. Zij wijzen hierbij op de extra opleiding voor stembureauleden, het nog steeds kunnen beschikken over voldoende stembureauleden en de inrichting van de stemlokalen. Ook stellen zij dat de mogelijkheid van hulp in het stemhokje tot extra belasting van de stembureauleden op piekmomenten kan leiden, waardoor lange rijen met wachtenden kunnen ontstaan. Hulp bieden in het stemhokje zal al gauw meer tijd in beslag nemen waardoor het betreffende stembureaulid niet beschikbaar is voor andere werkzaamheden en het stemhokje ook bezet is en dus niet door een andere kiezer kan worden gebruikt. Daarnaast kan het zogenaamde vier-ogenprincipe in het gedrang komen.

Financiële overwegingen

De incidentele kosten van BZK voor hulp in het stemhokje door een stembureaulid worden geraamd op €120.000, waarbij wordt uitgegaan van 3 stembureauleden per stemlokaal. Hiervan is €90.000 bedoeld om stembureauleden goed te instrueren over hulp in het stemhokje, informatie materiaal te maken voor in het stemlokaal en om kiezers en gemeenten voor te lichten. De resterende €30.000 wordt gebruikt om na 5 jaar het wetsvoorstel te evalueren. Deze uitgaven zijn conform het bestedingsplan van DenB.

Met dit wetsvoorstel krijgen stembureauleden extra taken. Dit komt bovenop de extra taken die de stembureauleden in de afgelopen jaren hebben gekregen. Om de uitvoeringslast te spreiden en daarmee de betrouwbaarheid van de uitvoering van het verkiezingsproces te bevorderen wordt structureel 3 miljoen euro per jaar ter beschikking gesteld aan gemeenten. Gemeenten kunnen dit geld bijvoorbeeld gebruiken om een extra stembureaulid in te zetten. Dit bedrag wordt vanaf 2026 via het gemeentefonds aan gemeenten ter beschikking gesteld. Deze middelen worden beschikbaar gesteld uit de investeringsenvelop ten behoeve van het versterken democratische instituties en weerbaar bestuur.

Politieke context

Het voorliggende wetsvoorstel is een onderdeel van de Verkiezingsagenda 2030 die op 18 juni 2021 is aangeboden aan de Tweede Kamer.⁴ De positie van Kamerfracties is nu nog niet bekend. De laatst bekende stemmingsuitslag is een in

⁴ Kamerstukken II, 2019/20, 35165 nr. 40, blg. 987897.

januari 2018 ingediende motie van de leden Ellemeet en Özütok (GroenLinks) om hulp in het stembokje mogelijk te maken voor mensen met een licht verstandelijke beperking.⁵ Deze motie is destijds verworpen.⁶ Vóór waren: PVV, GroenLinks, PvdA, PvdD, DENK, SGP. Tégen: VVD, CDA, D66, SP, ChristenUnie, 50PLUS, FvD. Tijdens een TK debat op 31 januari 2018 hebben zowel het CDA als de VVD erop aangedrongen om goed te kijken hoe beïnvloeding bij hulp in het stembokje voorkomen kan worden.⁷ Uit een initiatiefnota van GL blijkt dat GL vindt dat alle mensen met een beperking hulp moeten kunnen krijgen bij het stemmen in het stembokje.⁸ Tijdens het commissiedebat over verkiezingen in de TK op 18 april jl. waren GL-PvdA, NSC, de SGP en de PVV positief over het landelijk regelen van hulp in het stembokje.⁹ De SGP vroeg zich wel af of hulp naar keuze niet beter zou zijn dan hulp door een stembureaulid. De VVD was kritisch over niet eerst experimenteren met hulp in het stembokje, omdat experimenten meer inzicht zouden kunnen geven op beïnvloeding in het stembokje.

Onze referentie

2024-0000779118

Datum

20 september 2024

Communicatie

Als de CBJ akkoord gaat met agendering van het wetsvoorstel voor de MR, worden een persbericht, woordvoeringslijn en berichten voor op social media voorbereid. Deze zullen met u worden afgestemd.

Tijdpad

Om ervoor te zorgen dat de voorgestelde regels omtrent hulp in het stembokje bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2026 van kracht zijn, moet er tempo worden gemaakt. Het tijdpad zou dan als volgt moeten zijn:

- Nov 2024 – Wetsvoorstel voor advies naar Raad van State
- Maart 2025 – Verwerken advies Raad van State
- April t/m juli 2025 – Behandeling wetsvoorstel in de TK
- Aug t/m okt 2025 – Behandeling wetsvoorstel in de EK
- Nov t/m dec 2025 – Voorbereiden training stembureauleden en voorlichting kiezers
- Jan t/m feb 2026 – Training stembureauleden en voorlichting kiezers
- Maart 2026 – Bij Gemeenteraadsverkiezing bijstand in stembokje voor iedereen mogelijk

Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden

N.v.t.

Bijlagen

Volgnummer	Naam	Informatie
1	Wetsvoorstel	

⁵ Kamerstukken II, 2017/18, 24170, nr. 169.

⁶ Handelingen II, 6 februari 2018, 48e vergadering, item 18, p. 1.

⁷ Handelingen II, 31 januari 2018, 46e vergadering, item 8, p. 2 en 8.

⁸ Initiatiefnota "Ons land is beperkt" van Lisa Westerveld. Kamerstukken II 2022/23, 36282, nr. 2.

⁹ Kamerstukken II, 2023/24, 35165, nr. 83.

2	Memorie van Toelichting	
3	Aanbiedingsformulier CBJ	
4a	Reactie VNG/NVVB	
4b	Reactie Kiesraad	
4c	Reactie Ieder(in)	
4d	Reactie CRM	

Onze referentie
2024-0000779118

Datum
20 september 2024